

Agresja Rosji na Ukrainę a globalne bezpieczeństwo żywnościowe – co nas czeka?

prof. Stanisław Kowalczyk

Kierownik Zakładu Rynku i Bezpieczeństwa Żywnościowego,
Instytut Rynków i Konkurencji SGH

dr Julia Zolotnytska

Zakład Rynku i Bezpieczeństwa Żywnościowego, Instytut Rynków
i Konkurencji SGH

Od 1996 r. bezpieczeństwo żywnościowe według FAO opiera się na czterech filarach: dostępności fizycznej, dostępności ekonomicznej, zdrowotnej odpowiedniości żywności oraz stabilności systemu żywnościowego. Przez wiele lat to właśnie Ukraina była jednym z głównych gwarantów utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego w krajach europejskich, afrykańskich i azjatyckich. Niestety, prowadzone na jej terenie działania wojenne znacząco osłabiły ukraiński sektor rolno-spożywczy, doprowadzając tym samym do zachwiania globalnych dostaw żywności. Jak – w kontekście wojny w Ukrainie – kształtuje się dynamika koniunktury gospodarczej na światowych rynkach rolnych? Co dalej z zachowaniem stabilności w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego?

Prawo do żywności (*right to food*) podstawowym prawem człowieka

Pierwszą potrzebą człowieka jest potrzeba zaspokojenia głodu. Bez spełnienia tego warunku człowiek nie jest w stanie nie tylko funkcjonować w społeczeństwie i wypełniać nawet podstawowych czynności, lecz, co naturalne, przeżyć dłużej niż kilkanaście, kilkadziesiąt dni – głównie w zależności od przyjmowania, bądź nie, płynów¹. Z tych też względów, w hierarchiach potrzeb człowieka, w tym najbardziej znanej piramidzie potrzeb Abrahama Maslowa, potrzeby fizjologiczne, jak właśnie głód, pragnienie i sen, należą do tych podstawowych, z których nie można zrezygnować. Im wyższy stopień rozwoju naszej cywilizacji, tym częściej podejmowane są tematy dotyczące zaspokojenia głodu, niedożywienia czy wręcz zjawiska śmierci głodowej.

¹ Abstrahujemy w tym miejscu od idei breatharianizmu, także Bretarianizmu (od ang. *breath* – oddech) czy ineditii (z łac. niejedzenie, głód) oraz idei pokrewnych, zakładających możliwość przeżycia bez jedzenia i picia, jako poglądów sprzecznych ze współczesną wiedzą naukową z zakresu fizjologii człowieka.

W dalszym ciągu są to poważne problemy współczesnego świata. W 2022 r. głód dotykał 10% mieszkańców naszej planety. Według Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (*Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO*), tylko w latach 2019-2022 liczba głodujących i niedożywionych ludzi wzrosła o 150 milionów, głównie z powodu konfliktów zbrojnych, pandemii COVID-19 oraz zmian klimatycznych. W latach 2017-2019 udział osób głodujących na świecie kształtował się na poziomie 8,2%. Głód jest zjawiskiem zarówno strukturalnym, wynikającym z poziomu rozwoju ekonomicznego, jak i koniunkturalnym, zależnym od aktualnych, zmiennych zjawisk i procesów cywilizacyjnych, przede wszystkim gospodarczych, społecznych i politycznych (militarnych). To określa także rangę koncepcji, strategii czy idei, jaką jest prawo do żywności.

W latach 2019-2022 liczba głodujących i niedożywionych ludzi wzrosła o 150 milionów, głównie z powodu konfliktów zbrojnych, pandemii COVID-19 oraz zmian klimatycznych.

Prace koncepcyjne w zakresie rozwiązania problemu głodu zostały zapoczątkowane bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej. W *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*, uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 10 grudnia 1948 r., stwierdza się wprost: „Każdy człowiek ma prawo do stopy życiowej zapewniającej zdrowie i dobrobyt jego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie...”. Była to podstawa do dalszych prac nad prawem do żywności (*Right to Food*) oraz koncepcją bezpieczeństwa żywnościowego na forum światowym, jak i regionalnym (EWG/UE)².

Stanowisko ONZ zostało potwierdzone na Światowym Szczycie Bezpieczeństwa Żywnościowego (*World Summit on Food Security*)³ w czasie globalnego kryzysu finansowego oraz pierwszego kryzysu XXI w., który doprowadził do eskalacji poziomu głodu na świecie oraz związanego z tym zachwiania bezpieczeństwa żywnościowego⁴.

Stanowisko ONZ i jego agend w zakresie praw i wolności ludzi stało się podwaliną prac nad koncepcją bezpieczeństwa żywnościowego jako metody operacjonalizacji i sposobu wdrożenia prawa człowieka do żywności.

Koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego (*food security*)

Początkiem dyskusji i prac nad koncepcją bezpieczeństwa żywnościowego była Światowa Konferencja Żywnościowa FAO w 1974 r., zorganizowana w okresie wyjątkowo słabych zbiorów – głównie zbóż – ich gwałtownie zmniejszających się światowych zapasów i w efekcie – wzrostu cen. Konferencja poświęcona była problemowi zaopatrzenia w żywność i wyżywieniu, a w jej trakcie po raz pierwszy zdefiniowano bezpieczeństwo żywnościowe w kategoriach podaży i dostępności żywności. W 1983 r. podejście to zostało zmienione na „zapewnienie wszystkim ludziom w każdym czasie fizycznej i ekonomicznej dostępności do podstawowej żywności, której potrzebują”. Na tym etapie bezpieczeństwo żywnościowe posiadało zatem dwa podstawowe wymiary (filary): fizyczną dostępność żywności (*physical access*) i dostępność ekonomiczną (*economic access*).

² Problem prawa człowieka do żywności został usankcjonowany w *Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych*, uchwalonym przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r. Z kolei w stanowisku z 12 maja 1999 r. Komitetu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (*the Committee on Economic, Social and Cultural Rights*), stwierdza się wprost: „Prawo człowieka do odpowiedniej żywności ma kluczowe znaczenie dla korzystania ze wszystkich innych praw”.

³ „Potwierdzamy, że każda osoba ma prawo dostępu do bezpiecznej, wystarczającej i pełnowartościowej żywności, zgodnie ze stopniową realizacją prawa do odpowiedniej żywności”, *World Summit on Food Security*, Rzym 2009.

⁴ Według szacunków FAO liczba ludzi głodujących na świecie w okresie 2007-2009 r. wynosiła: 923 mln (2007), 963 mln (2008), 1020 mln (2009), tak więc na przestrzeni trzech lat kryzysowych liczba cierpiących z powodu braku żywności wzrosła o prawie 100 mln osób.

Kolejną, istotną modyfikację, rozszerzającą podejście do bezpieczeństwa żywnościowego, przyniósł Światowy Szczyt Żywnościowy (*World Food Summit*) w Rzymie w 1996 r. Wprowadzono wówczas nowe obszary, do których zaliczono takie cechy żywności, jak: jej dostateczny poziom, bezpieczeństwo (*safety*) oraz walory odżywcze zgodne z potrzebami i preferencjami ludzi, niezbędne do aktywnego i zdrowego życia. Oznaczało to nowe podejście do problemu, bowiem poza aspektami „ilościowymi” podaży żywności i jej dostępności uwzględniono jej wymiar „jakościowy”.

Tak więc od 1996 r. bezpieczeństwo żywnościowe według FAO opiera się na czterech filarach:

- dostępności fizycznej (*food availability*): dostateczna ilość stale dostępnej żywności o odpowiedniej jakości,
- dostępności ekonomicznej (*food accessibility*): wystarczające środki gwarantujące poszczególnym osobom (gospodarstwom domowym) dostęp do żywności o odpowiednich walorach odżywczych,
- zdrowotnej odpowiedniości żywności (*utilization*): żywność zgodna z podstawowymi zasadami żywienia i zdrowia ludzi oraz zasadami higieny, żywność bezpieczna i odpowiednia jakościowo, gwarantująca zadowalający poziom wyżywienia. Jest to równoznaczne z włączeniem bezpieczeństwa żywności do koncepcji bezpieczeństwa żywnościowego,
- stabilności (*stability*): stały dostęp poszczególnych osób i gospodarstw domowych do żywności, niezakłócony ani wydarzeniami jednostkowymi (kryzysy gospodarcze), ani cyklicznymi (okresowa utrata bezpieczeństwa żywnościowego).

Pomimo wielu wysiłków agend ONZ, w tym przede wszystkim FAO, oraz realizacji licznych programów pomocowych i humanitarnych, problem głodu nie maleje, a wręcz przybiera na sile co najmniej od końca drugiej dekady XXI w. W Deklaracji ze szczytu *Summit on Global Food Security 2022* z 20 września stwierdza się wprost: „Systemy żywnościowe i globalne bezpieczeństwo żywnościowe znajdują się w krytycznym momencie. Połączone skutki globalnej pandemii, rosnąca presja związana z kryzysem klimatycznym, wysokie ceny energii i nawozów oraz przedłużające się konflikty, w tym ostatnia inwazja Rosji na Ukrainę, zakłóciły łańcuchy produkcji i dostaw oraz radykalnie zwiększyły globalny brak bezpieczeństwa żywnościowego, zwłaszcza dla osób najbardziej narażonych”⁵.

Obecnie coraz częściej wysuwa się nowe propozycje w zakresie podejmowanych działań na rzecz likwidacji głodu i zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, do których należą m.in. zrównoważenie systemów żywnościowych oraz agencja (sprawczość konsumenta).

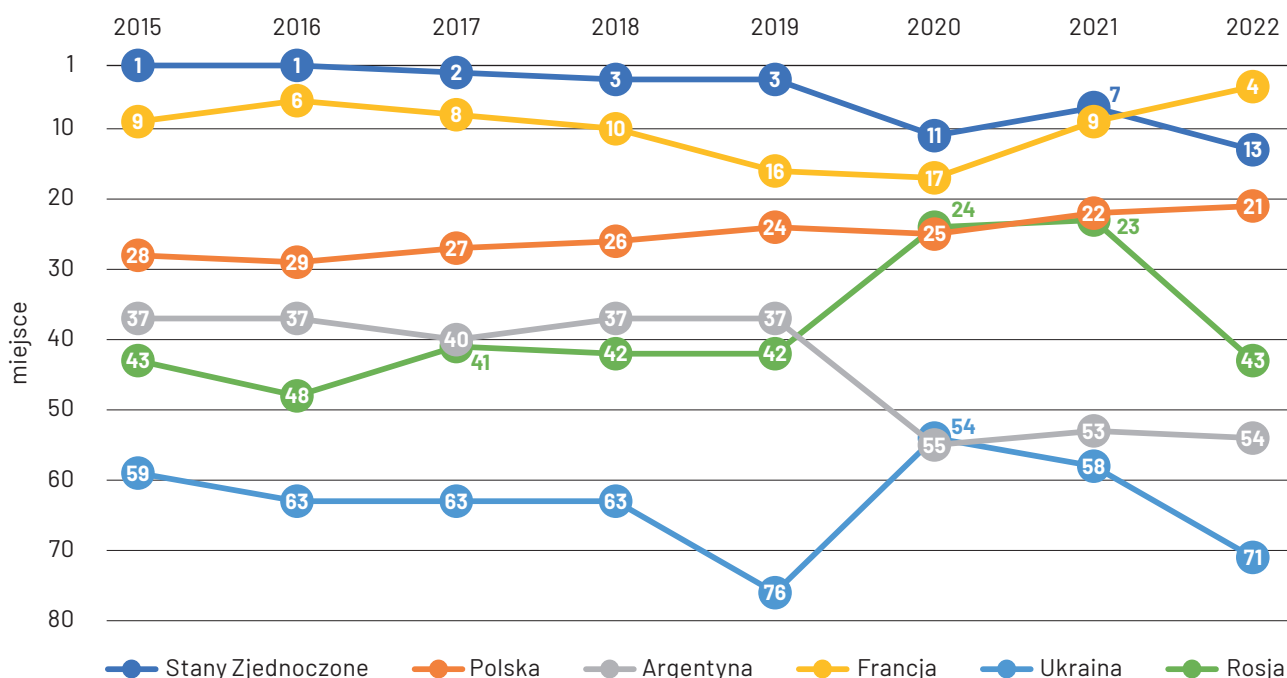
Systemy żywnościowe świata stanęły wobec zespołu wyzwań politycznych, środowiskowych, społecznych, ekonomicznych, a wreszcie militarnych. Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego 8 miliardowej populacji świata wymaga zbiorowego wysiłku wszystkich krajów oraz organizacji międzynarodowych. Owocuje to nowymi propozycjami w zakresie podejmowanych działań na rzecz likwidacji głodu i zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego. Coraz częściej podnosi się potrzebę poszerzenia dotychczasowej koncepcji o nowe wymiary, jak zrównoważenie systemów żywnościowych oraz agencja (sprawczość konsumenta). Chodzi o to, by ekonomiczne, społeczne, kulturowe i środowiskowe podstawy zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego dla przyszłych pokoleń były chronione już dzisiaj. Zrównoważenie (*sustainability*) nie oznacza jednak stanu tożsamego ze stabilnością (*stability*), która stanowi czwarty element systemu bezpieczeństwa żywnościowego. Stabilność jest celem krótkookresowym, wynikłym z takich zjawisk, jak wahania rynkowe,

⁵ Declaration of Leaders' Summit on Global Food Security, 2022.

konflikty czy klęski żywiołowe. Zrównoważenie natomiast to cel długookresowy, ukierunkowany na utrzymanie systemów żywnościowych oraz wspieranie bezpieczeństwa żywnościowego w przyszłości, także tej odległej. Z kolei agencja (*agency*) oznacza podmiotowość konsumenta, która odnosi się do zdolności jednostek i grup do sprawowania pewnego stopnia kontroli nad własną sytuacją żywnościową oraz do wnoszenia określonego wkładu w procesy zarządzania własnym bezpieczeństwem żywnościowym. Jest to coraz powszechniej postrzegany aspekt rozwiązywania problemu pogłębiających się nierówności w systemach żywnościowych, w tym braku równowagi sił między głównymi interesariuszami tych systemów. Jednak bez względu na fakt, jak ważne są te potencjalnie nowe wymiary bezpieczeństwa żywnościowego, do czasu uznania ich np. przez FAO oraz podległe jej organy instytucjonalne za oficjalne elementy koncepcji *food security*, pozostają one wyłącznie zasadnymi postulatami.

Zmiany poziomu bezpieczeństwa żywnościowego na świecie

Poziom bezpieczeństwa żywnościowego poszczególnych krajów zmienia się nawet w rozwiniętych, uprzemysłowionych gospodarkach. Ilustruje to Globalny Wskaźnik Bezpieczeństwa Żywnościowego (*The Global Food Security Index, GFSI*). Jest on dynamicznym, jakościowym oraz ilościowym modelem porównawczym, pozwalającym na kompleksową, syntetyczną ocenę czynników wpływających na bezpieczeństwo żywnościowe. Oparty jest na zestawie kilkudziesięciu wskaźników charakteryzujących poszczególne wymiary bezpieczeństwa żywnościowego (w 2022 r. było to 68 wskaźników zgrupowanych w czterech wymiarach: dostępność fizyczna i ekonomiczna żywności oraz bezpieczeństwo żywności, w tym także w nowych wymiarach: zrównoważenie i adaptacja)⁶.

Rysunek 1. Kształtowanie się Globalnego Wskaźnika Bezpieczeństwa Żywnościowego wybranych krajów w latach 2015-2022⁷

Ostatni okres (lata 2019-2022) przyniósł znaczące zmiany wskaźnika GFSI i to zarówno w odniesieniu do krajów o wyższym, jak niższym PKB (rysunek 1). Z jednej strony zmiany te zachodziły na korzyść stanu bezpieczeństwa żywnościowego, jak np. we Francji, która w latach 2019-2020 zajmowała odpowiednio 16. i 17. miejsce, podczas gdy w 2022 r. już 4. na 113 krajów, dla których obliczany jest GFSI. Poziom bezpieczeństwa

⁶ *Global Food Security Index, 2022.*

⁷ Opracowanie własne na podstawie danych *Global Food Security Index*, <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/> [dostęp online].

poprawiła w tym okresie także Polska (z 24. miejsca w 2019 r. na 21. w 2022 r.). Z innej strony w niektórych państwach obniżył się poziom bezpieczeństwa, m.in. w Ukrainie (z 54. w 2020 r. na 71. w 2022 r.), ale też w Rosji, Argentynie, a nawet w USA. Ogólnie w zdecydowanej większości krajów nastąpił w tym okresie spadek poziomu bezpieczeństwa żywnościowego.

Ukraina na światowych rynkach rolnych

Jednym z kluczowych zagrożeń dla bezpieczeństwa żywnościowego wielu krajów, a nawet całych regionów, stał się konflikt zbrojny w Ukrainie. Jest to związane z miejscem ukraińskiego rolnictwa na światowych rynkach rolnych. Powierzchnia użytków rolnych w Ukrainie wynosi 41,3 mln ha, czyli prawie 3-krotnie więcej niż w Polsce. Ukraina ma 32,3 mln hektarów gruntów ornych, a więc 27% powierzchni tych gruntów w Europie. Znajduje się tu aż 25% światowych zasobów czarnoziemów, czyli najbardziej urodzajnych gleb. Udział ziemi uprawnej w całkowitej powierzchni kraju jest jednym z najwyższych i wynosi 54%, podczas gdy średni poziom w krajach europejskich to 35%. O możliwościach produkcyjnych rolnictwa Ukrainy świadczy to, że w latach 2018–2021 produkowano tu średniorocznie 68 mln ton zbóż (pszenica, kukurydza, jęczmień) oraz 17 mln ton nasion oleistych (słonecznik, rzepak). Dla porównania, w tym samym okresie średnioroczna produkcja zbóż w Polsce wyniosła 30 mln ton (około 45% produkcji zbóż w Ukrainie), a roślin oleistych – 2,6 mln ton (15% produkcji w Ukrainie).

Produkty rolne	2018		2019		2020		2021		2022		2022/2018 [%]	
	mln ha	mln t.	mln ha	mln t.	mln ha	mln t.	mln ha	mln t.	mln ha	mln t.	ha	tony
Pszenica	6,6	24,6	6,8	28,3	6,6	24,9	7,1	32,2	5,4	20,7	81,8	84,1
Słonecznik	6,2	14,2	6,0	15,3	6,5	13,1	6,7	16,4	5,3	11,3	85,5	79,6
Kukurydza	4,6	35,8	5,0	35,9	5,4	30,3	5,5	42,1	4,3	26,2	93,5	73,2
Jęczmień	2,5	7,3	2,6	8,9	2,4	7,6	2,5	9,4	1,8	5,6	72,0	76,7
Rzepak	1,0	2,8	1,3	3,3	1,1	2,6	1,0	2,9	1,2	3,3	120,0	117,9
Razem	20,9	84,7	21,7	91,7	22,0	78,5	22,8	103,0	18,0	67,1	86,1	79,2
Olej słonecznikowy	-	5,1	-	5,8	-	6,8	-	6,0	-	4,4	-	86,3

Tabela 1. Poziom oraz dynamika produkcji wybranych płodów rolnictwa Ukrainy w latach 2018–2022⁸

Ukraina jest jednym z pięciu największych światowych eksporterów pszenicy, kukurydzy, jęczmienia, rzepaku, oleju słonecznikowego oraz śruty słonecznikowej. W 2020 r. udział Ukrainy w światowym eksporcie oleju słonecznikowego kształtował się na poziomie ponad 54%. Drugim kluczowym produktem eksportowym jest kukurydza, gdzie jej udział w światowym rynku w 2020 r. wynosił prawie 15%. W zakresie eksportu jęczmienia i rzepaku Ukraina zajmuje trzecie miejsce na świecie.

Działania wojenne spowodowały zamknięcie ukraińskich portów czarnomorskich, co bardzo negatywnie wpłynęło na eksport. W rezultacie znacząco obniżył się poziom bezpieczeństwa żywnościowego wielu krajów, w tym przede wszystkim Bliskiego Wschodu, Afryki Północnej i Południowej Azji.

⁸ Opracowanie własne na podstawie: Państwowa Służba Statystyczna Ukrainy, Kijów 2022, <http://www.ukrstat.gov.ua/> [dostęp online].

Do momentu działań wojennych sektor rolny Ukrainy rozwijał się wyjątkowo dynamicznie, zwiększając swoje zdolności produkcyjne oraz stopień przetworzenia surowców. Z powodu napaści zbrojnej Rosji lub czasowej okupacji terytoriów Ukraina utraciła dostęp do ponad 13 mln ha (22%) swoich terenów. Około 5 mln ha gruntów ornych (~15% gruntów ornych Ukrainy) jest zaminowanych. Skutkiem tego było zmniejszenie obszarów zasiewów głównych upraw w 2022 r. – w porównaniu z rokiem 2021 – o 4,8 mln ha (dla porównania – powierzchnia Słowacji to 4,9 mln ha). W konsekwencji zbiory zbóż oraz roślin oleistych zmniejszyły się o 17,6 mln ton w relacji do 2018 roku i aż 35,9 mln ton do roku 2021. Głównymi rynkami eksportu ukraińskich produktów rolnych są trzy regiony – Unia Europejska oraz kraje azjatyckie i afrykańskie. W I półroczu 2023 r. łączny udział tych regionów stanowił prawie 82% wartości ukraińskiego eksportu produktów rolnych. Działania wojenne spowodowały zamknięcie ukraińskich portów czarnomorskich, co bardzo negatywnie wpłynęło na eksport, przede wszystkim zbóż. W 2022 r. Ukraina wyeksportowała 38,4 mln ton zbóż, czyli o 24% mniej niż w roku poprzednim i 4,6 mln ton olejów roślinnych, czyli o 17% mniej. Wpłynęło to natychmiast na poziom bezpieczeństwa żywnościowego wielu krajów, w tym głównie Bliskiego Wschodu, Afryki Północnej i Południowej Azji.

Współczesne zagrożenia dla światowego bezpieczeństwa żywnościowego

Ostatnie dekady obfitują w wyjątkowo dużo zdarzeń, które mają istotny wpływ na stan bezpieczeństwa żywnościowego tak poszczególnych regionów, jak i całego świata. To, co różni ten okres i powoduje jego odmienność od wcześniejszych procesów i komplikacji kryzysowych, to wyjątkowo wielowymiarowy splot zdarzeń z różnych obszarów. Nietypowość pierwszego ćwierćwiecza XXI w. polega na tym, że równolegle zachodzą w nim niekorzystne zjawiska polityczne, militarne, gospodarcze i środowiskowe. Łącznie tworzą nieznaną, a przynajmniej nieczęsto występującą w historii, stan równoległego zachodzenia zjawisk z różnych obszarów.

Turbulencje w gospodarce światowej

Wiek XXI charakteryzują silne wahania rynków światowych oraz związanej z tym koniunktury gospodarczej. Kryzys dot-comów, następnie okres euforii lat 1995-2001 związany ze spółkami z branży informatycznej, wreszcie wojna w Zatoce Perskiej (2003), a przede wszystkim pierwszy kryzys gospodarki globalnej, czyli kryzys finansowy subprime lat 2007-2009/2010. Powszechne przewartościowanie przedsiębiorstw, przede wszystkim z sektora high tech, było konsekwencją licznych bankructw, nawet dużych spółek, takich jak: Lehman Brothers, GM, Chrysler, ABN AMRO, UBS itd. Panika dotknęła także rządy, i to nawet największych państw, w efekcie czego uznano, że jedynym ratunkiem jest „pompowanie” do gospodarki pieniądza, tzw. pustego. Konsekwencją takiej polityki była i jest wszechobecna inflacja i regres gospodarczy.

Sytuacja na światowych rynkach rolnych

Sytuacja gospodarki światowej w sposób bezpośredni przekłada się także na zglobalizowany rynek rolny. W konsekwencji ceny podstawowych surowców rolnych na głównych giełdach światowych, jak MATIF (Paryż)⁹ i CBoT (Chicago)¹⁰ w latach 2019-2023, zmieniały się błyskawicznie – i to w olbrzymich przedziałach (przykładowo cena pszenicy konsumpcyjnej w okresie grudzień 2019 – maj 2022 r. wzrosła ze 185 EUR/t do 415 EUR/t, by w czerwcu 2023 spaść do poziomu 250 EUR/t, w przypadku rzepaku w tym samym okresie było to: 400-850-470 EUR/t). Przyczyną tej „nietypowej” sytuacji była pandemia COVID-19 i wojna w Ukrainie, chociaż po wydłużeniu okresu analizy o lata wcześniejsze okazuje się, że znaczące wahania cen artykułów rolnych występują coraz częściej i są coraz dłuższe, bowiem rynki rolne poddają się tym samym regułom, co pozostałe rynki towarowe (paliwa, energia, metale szlachetne itd.).

⁹ MATIF – *Marché à Terme International de France (Euronext)*.

¹⁰ CBoT – *Chicago Board of Trade*.

Pandemia COVID-19

Kolejne zagrożenie przyniosła pandemia COVID-19, powodując globalne zakłócenia społeczne i gospodarcze, w tym największą światową recesję od czasów wielkiego kryzysu. Skumulowana strata globalnego PKB w latach 2020 i 2021, spowodowana kryzysem wywołanym pandemią, wyniosła według szacunków około 9 bilionów dolarów, czyli więcej niż łączny PKB gospodarki Japonii i Niemiec. Dodatkowo, ograniczenia i restrykcje pandemiczne przełożyły się na wzrost cen praktycznie wszystkich surowców oraz produktów finalnych, w tym także produktów rolnych. Dynamika cen żywności istotnie ograniczyła dostępność ekonomiczną żywności dla szerokich mas konsumentów, przede wszystkim w krajach rozwijających się, co wpłynęło na wzrost liczby osób niedożywionych i głodujących.

Skumulowana strata globalnego PKB w latach 2020 i 2021, spowodowana kryzysem wywołanym pandemią, wyniosła około 9 bilionów dolarów, czyli więcej niż łączny PKB gospodarki Japonii i Niemiec.

Anomalie pogodowe

Kolejne zagrożenie dla bezpieczeństwa żywnościowego wynika ze zmian klimatycznych, a bezpośrednio z narastających anomalii pogodowych. Zdarzenia pogodowe tego typu pojawiały się od dawna, jednak swoistą „nowością” jest ich równoczesne występowanie – już nie tylko w wielu państwach czy regionach, lecz na wielu kontynentach. Aktualnie ma to miejsce w Afryce, Azji i Ameryce, zwłaszcza Północnej. W tzw. rogu Afryki czy takich krajach, jak Etiopia, Erytrea, Dżibuti czy Somalia panują susze niespotykane od 40, a nawet 50 lat. W ich efekcie padło 8 mln zwierząt domowych, a liczba głodujących zwiększyła się o 20 mln. Niedoborem wody zagrożone jest 40% światowej populacji. Do niebezpiecznych dla upraw rolnych, a w efekcie także dla ludzi, należą coraz powszechniejsze w wielu miejscach na świecie gwałtowne zmiany pór suchych i powodzi nawałnych. Anomalie tego typu dotyczą zarówno Amerykę Północną (USA, Kalifornia), jak i Azję (Pakistan, Chiny).

Konflikty zbrojne (wojna w Ukrainie)

W latach 1945–1990 na świecie odnotowano 180 konfliktów zbrojnych. Obecnie najwięcej wojen toczy się w Azji i w Afryce. Jak twierdzą eksperci, najdłuższy okres bez wojen na świecie po 1945 r. trwał zaledwie 26 dni. Według statystyk coraz więcej ofiar tych konfliktów to cywile. W takich warunkach o bezpieczeństwie żywnościowym nie może być mowy. Rok 2022 był pod wieloma względami przełomowy, ponieważ wojna wybuchła w Europie. Taka sytuacja nie miała miejsca od 30 lat (wojna na Bałkanach). Konflikt ten natychmiast „zaowocował” negatywnymi konsekwencjami dla bezpieczeństwa żywnościowego wielu regionów świata.

Przełom drugiej i trzeciej dekady XXI w. przyniósł zdecydowane pogorszenie poziomu bezpieczeństwa żywnościowego wielu krajów, a nawet całych regionów świata. Co istotne, regres ten objął wszystkie wymiary bezpieczeństwa żywnościowego, tj. dostępność fizyczną i ekonomiczną żywności, bezpieczeństwo żywności oraz stabilność systemów żywnościowych. Przykładowo, jak wynika z kontroli Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych na rynku polskim, udział partii żywności nieprawidłowo oznakowanych w latach 2019–2022 wzrósł z 20,3% do 25,5%, natomiast żywności o wadliwych cechach organoleptycznych (smak, konsystencja, zapach) z 1,4% do 3,6%. Oznacza to wzrost udziału na rynku żywności zafałszowanej oraz o obniżonej jakości i tym samym zmniejszenie poziomu bezpieczeństwa żywności jako ważnego elementu bezpieczeństwa żywnościowego.

O autorach

Prof. dr hab. **Stanisław Kowalczyk** – wykładowca akademicki Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Kierownik Zakładu Rynku i Bezpieczeństwa Żywnościowego w Instytucie Rynków i Konkurencji SGH. Na jego dorobek jako pracownika nauki składa się 650 pozycji w tym: 250 publikacji, 160 wygłoszonych referatów oraz 240 ekspertyz i opinii. Główne obszary badawcze to bezpieczeństwo żywnościowe i żywności, jakość i fałszowanie żywności, globalizacja agrobiznesu. Posiada także bogate doświadczenie praktyczne. Zajmował szereg funkcji w instytucjach administracyjnych oraz gospodarczych. Był m.in. Wiceprezesem BGŻ S.A., wiceministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Głównym Inspektorem Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

Julia Zolotnytska – doktor nauk ekonomicznych. Od marca 2023 r. adiunkt w Zakładzie Rynku i Bezpieczeństwa Żywnościowego IRiK SGH. Absolwentka Programu im. Lane’a Kirklanda (Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności i Fundacja Liderzy Przemian). Współorganizatorka ukraińsko-amerykańskiego projektu „Seed of hope” pod kierownictwem prof. dr hab. L. Zaburanej oraz z udziałem amerykańskiej kongresmenki Marci Kaptur. Projekt miał na celu wzmocnienie roli kobiet na obszarach wiejskich i wspieranie kobiet-rolników.

Zainteresowania naukowe: bezpieczeństwo żywnościowe, zarządzanie zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich, rozwój rolnictwa rodzinnego. Jest autorem i współautorem ponad 60 publikacji, w tym trzech podręczników i dwóch monografii.

Partnerzy

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

GDAŃSK

Pomorski Fundusz Rozwoju
sp. z o.o. z siedzibą w Gdańsku

Spółka Samorządu
Województwa Pomorskiego

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

Maritex
ELECTRONIC COMPONENTS

GROUP
BASE

Partnerzy numeru

BNP PARIBAS
FOOD & AGRO

Nestlé Good food, Good life